JOSEP ALSINA I BOFILL, AMOR A LA PROFESSIÓ, AMOR A LA LLENGUA, AMOR AL PAÍS

SEMBLANÇA BIOGRÀFICA DE JOSEP ALSINA I BOFILL

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

JOSEP ALSINA I BOFILL, AMOR A LA PROFESSIÓ, AMOR A LA LLENGUA, AMOR AL PAÍS

SEMBLANÇA BIOGRÀFICA DE JOSEP ALSINA I BOFILL

Conferència pronunciada davant el Ple per
RICARD GUERRERO I MORENO
el dia 17 de febrer de 2003

BARCELONA
2003

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Guerrero, Ricard
Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua,
amor al país : semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill
A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Ciències Biològiques
ISBN 84-7283-712-2
I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències Biològiques II. Títol
1. Alsina i Bofill, Josep 2. Metges — Catalunya — Biografia
929Alsina i Bofill, Josep

La fotografia de la coberta pertany a l'Arxiu Serra d'Or i va ser feta per Pilar Aymerich l'any 1973

Les fotografies de l'interior han estat cedides per Oriol Casassas

© Ricard Guerrero i Moreno
© 2003, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2003
Tiratge: 450 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL
Carrer de Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-712-2
Dipòsit Legal: B. 51973-2003

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Introducció

Quan vaig rebre l'encàrrec de fer la semblança de Josep Alsina i Bofill vaig sentir-me molt honorat, alhora que amoïnat. Honorat, perquè se'm demanava que parlés d'una persona que ha estat no «un exemple», sinó «l'exemple», com diu Oriol Casassas en el títol del llibre que escriví sobre Alsina i Bofill, per encàrrec del Quinzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. L'exemple en què hem intentat inspirar el nostre treball moltes de les persones que el coneguérem i tractàrem, encara que fos, com és el meu cas, en la darrera època de la seva llarga i fecunda vida. Amoïnat, perquè sabia que jo no era la persona més adient per glossar-ne la figura i perquè ja d'altres n'havien parlat i escrit, i ho havien fet molt bé i amb millor coneixement que ho pugui fer jo. Què podré dir sobre Alsina i Bofill que no hagi escrit Oriol Casassas en el llibre citat? Tanmateix, a més de les preceptives notes biogràfiques, faré especial esment del paper fonamental que tingué en la recuperació dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. No perquè cregui que sigui necessàriament la tasca més destacada en què Alsina i Bofill participà, sinó perquè és potser aquella que millor conec, i que he seguit pràcticament des de bon principi.

També he de dir que considero decisiu el paper d'Alsina i Bofill en la recuperació d'altres empreses que conjugaven les seves tres grans passions: amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. En la recuperació de la Societat Catalana de Biologia —juntament amb Pere Babot i d'altres—, en l'embranzida donada a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, en la publicació del *Vocabulari mèdic* (edicions de 1974 i 1979) i del *Diccionari enciclopèdic de medicina* (primera edició, de 1990). Però aquests

esforços han estat tractats en altres llocs i per persones que podien fer-ho molt millor. Finalment, la seva tasca essencial en la recuperació de les activitats oficials de l'Institut d'Estudis Catalans, la qual serà, sens dubte, tractada exhaustivament i precisa per historiadors professionals en l'obra sobre la història de l'Institut que ha estat recentment encetada. Tanmateix, la tasca d'Alsina i Bofill en la recuperació dels congressos de metges i biòlegs no pot considerar-se aïlladament; és una faceta més —i no sabria aplicar-li cap categoria jerarquitzant— de la seva labor integrada de ciència, llengua i cultura.

A més de persones, cal disposar d'institucions que ens permetin desenvolupar idees i fets, en condicions d'igualtat amb els països més desenvolupats. Alsina i Bofill fou un model d'una obra personal feta amb cura i esforç, i d'una capacitat de recuperació d'institucions de les quals se'n beneficiaran les generacions que vindran després. Fou un bon exemple del que escriví Virgili: «Empelta, Dafnis, les pereres, els teus descendents en recolliran els fruits.»

Les nostres institucions estan sotmeses als esdeveniments històrics, polítics i socials, que al llarg de la història els han estat sovint desfavorables; d'això, el país en té força experiència. Però tant en els moments més difícils, com en els que podríem qualificar de normals, aquestes institucions són fruit de la tasca de les persones que les van fundar i de les que han treballat, lluitat i vetllat després per la seva continuïtat i millora. Tot això, amb l'objectiu de servir la nostra societat, la nostra cultura i la nostra llengua, que han d'estar inserides i ser font d'enriquiment de la Societat i de la Cultura més àmplies possibles, que són patrimoni de la humanitat.

El 27 d'agost de 1993 Alsina i Bofill ens deixà a la seva casa de Palafrugell. «Una vida molt llarga i una vellesa molt curta» li permeteren portar a terme la seva professió amb sentit vocacional i de servei, alhora que indagar en els mecanismes d'aparició i evolució de diferents malalties i en els seus efectes en els malalts, per als quals fou, a més de metge, un amic. Treballador incansable, com ho han estat companys, col·legues, deixebles o continuadors seus, alguns dels quals sortosament tenim entre nosaltres: Oriol Casassas, Joaquim Ramis, Josep Laporte, Gonçal Lloveras i molts d'altres, els noms dels quals em perdonareu que no esmenti per no allargar-me en aquesta presentació. Tots amb una aportació impagable a la continuació d'aquestes institucions que ens estimem i per a les quals treballem.

De vegades, en fer la semblança d'un personatge, hom corre el risc de convertir-la en una hagiografia. La meva intenció no és aquesta, perquè parlem de persones reals, amb contradiccions —qui no les té?—, amb dubtes —qui no en té?—, amb errors i defectes —que tothom en té. Però ni contradiccions, ni dubtes, ni defectes, ni errors no estan renyits amb l'ètica, què és un atribut al qual hom s'adhereix lliurement i hom assumeix al llarg de la vida.

Allunyant-me de l'hagiografia, però expressant la meva admiració per Alsina i Bofill, voldria destacar la seva actitud constantment ètica, i voldria destacar-ne també el mestratge que exercí. Com ell deia i molts hi estem d'acord, mestre no és estrictament qui ensenya, sinó aquell qui indueix l'entusiasme per aprendre. Qui aprèn sempre, qui comunica amb l'exemple i qui assenyala —però no imposa— el camí que pensa que condueix allà on creu que cal arribar en la defensa de les idees.

En el moment del seu traspàs foren nombroses les persones que glossaren la figura d'Alsina i Bofill, des de diferents vessants. Com a investigador, científic i ensenyant. Com a metge, especialment com a metge de capçalera, figura que s'esvaeix davant la moderna organització administrativa de la sanitat, però que ha representat un fet d'una dinàmica vivencial innegable per a tanta gent durant molt de temps. Com a lexicògraf, que s'endinsà en la normalització del llenguatge mèdic. Com a català, que estimà la seva terra, la seva llengua, la seva cultura, i que ho manifestà senzillament dient: «Sóc un nacionalista apassionat. Apassionat pel meu país. I del meu país el que m'apassiona més és la llengua.»

Una vida molt llarga, una vellesa molt curta

El que segueix són alguns apunts biogràfics de Josep Alsina i Bofill. Algunes dades i dates sobre esdeveniments de la seva vida. La seva biografia ja està feta, i la tenim a l'abast: *Josep Alsina i Bofill, l'exemple,* d'Oriol Casassas (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996). També disposem d'altres aportacions que hom li ha dedicat i de les quals caldrà anar pensant a fer un recull perquè representen la visió i la perspectiva que inspirà en els qui el tractaren en diferents èpoques de la seva vida. Una vida que comença a Palafrugell el 21 de juny de 1904. Poc després la família es traslladà a Barcelona. A la cantonada del carrer Còrsega amb el passeig de Gràcia, hi havia el Col·legi Balmes, que regentaven els escolapis. Fou la primera escola de Josep, quan tenia sis anys. Allà féu els estudis primaris i també el batxillerat. A la infància i adolescència, mestres, companys, llibres i afeccions conformaren aquesta llarga etapa de la seva formació, i determinaren el seu tarannà de servei i superació que marcarien la seva vida. Molt abans de començar els estudis superiors, a la tardor de 1920, ja tenia clar que volia ser metge. Però el plantejament dels estudis, centrats en la teoria, en la lliçó magistral, difícilment podia satisfer les aspiracions d'aquells joves que sabien de la importància que als països avançats d'Europa hom atribuïa al treball experimental de laboratori.

Alsina i Bofill exemplifica una idea que a molts de nosaltres ens continua preocupant: la diferència que hi ha entre un ensenyant i un mestre. Potser hi hagi una definició de mestre, però no la necessitem; tots recordem els mestres

que hem tingut, però ens queden molts pocs records dels qui solament foren ensenyants. Molts podem recordar, d'Alsina i Bofill, el seu colpidor mestratge, en tantes i tantes matèries, que és viu en molts de nosaltres. I encara més el recordem perquè era un mestre que sabé continuar aprenent cada dia de la seva vida. Possiblement el període en què fou alumne intern a la Facultat hagi estat el més enriquidor, i el que decidí ja la seva especialitat de medicina interna. La reflexió sobre la malaltia i sobre el pacient i les seves circumstàncies van influir significativament en aquesta relació metge-malalt que sempre posà per endavant. Un cop acabada la carrera, el 1927, exercí de metge assistent a la Clínica Mèdica B sota la direcció de Ferrer Solervicens, un mestre per a tots els seus deixebles, als quals impregnà del seu esperit vocacional. L'any següent Alsina i Bofill ingressà a l'Institut Policlínic, en l'equip de Rossend Carrasco i Formiguera.

Ben aviat recollí el resultat de la seva experiència en articles com ara «Consideracions sobre un cas de nefrosi lipoide», que publicà als *Annals de Medicina* de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques el 1929. També ho féu en el Sisè Congrés de Metges de Llengua Catalana, que reprenia la seva activitat al 1930, després de set anys d'obligat silenci —el Cinquè Congrés s'havia fet a Lleida el 1923— per causa de la dictadura de Primo de Rivera. La seva comunicació es titulava «Flegmó gàstric secundari a un ulcus de boca anastomòtica».

Josep Alsina i Bofill i Montserrat Dachs i Dachs es van casar a Montserrat el 27 de juny de 1930. En tornar del viatge de noces, Alsina i Bofill acceptà de formar part de l'equip que Manuel Corachán havia convocat per a la redacció d'un *Diccionari de medicina* i que estava compost per prop de vuitanta persones, entre metges i lingüistes. El primer fascicle del *Diccionari* es presentà en el Setè Congrés de Metges de Llengua Catalana, celebrat a Mallorca al 1932. Aquest Diccionari incloïa mots populars, termes arcaics i el lèxic científic de l'època. L'any anterior s'havia proclamat la Segona República, i la Generalitat de Catalunya era un fet. Alsina i Bofill col·laborava en el *Diccionari*, feia de corrector dels *Annals* i era conservador de museus a la Junta de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques. Li passava el que sol succeir a qui treballa força, i ho fa bé: que li encomanen moltes tasques perquè de ben segur les farà. Ja des del 1931 ocupà el càrrec de secretari de l'Acadèmia.

El 1933 Alsina i Bofill comença la seva activitat a la Universitat Autònoma, que estava regida per un patronat presidit per Pompeu Fabra. Fou un temps d'il·lusió i entusiasme. Al març de 1934 guanya per oposició una de les dues places de professor adjunt per a la Clínica Mèdica B, incorporada a la nova Universitat. Es feia realitat la seva vocació docent. El mateix any, però, a causa dels fets del 6 d'octubre, el president de la Generalitat és empresonat, se suspèn l'Estatut i la Universitat passa a ser regida per un *señor comisario*.

Dels seus records de la Universitat Autònoma citem:

> […] la gran il·lusió de participar en una obra que jo veia transcendent per a la meva terra i la satisfacció de poder exercir el que tant m'atreia: la docència. Però, la il·lusió i la satisfacció duraren molt poc. Suspès el Patronat arran del 6 d'octubre [de 1934], els docents que n'havíem rebut nomenament quedàrem desproveïts de qualsevol dret. Cert que la major part continuàrem la nostra feina a les clíniques i als laboratoris, però la incertesa de la situació aconseguida amb tant d'esforç era ben amarga. […] jo no gosaria dir que la Universitat Autònoma de 1933 era perfecta, però sí que fou un bon exponent de la gran ambició renovadora d'una selecció dels nostres universitaris, i que els homes que amb profunditat hi actuaren hi demostraren una exemplar voluntat de servei. I també goso dir que per al nostre petit país representa una clara demostració de la seva capacitat de govern. Per mi, ni el balanç de l'obra feta —tan brillant com efímera— ni l'irreprimible orgull d'haver-hi participat —tan modestament com se vulgui— res ni ningú mai no podrà esborrar-los.

El mes de febrer de 1936, després de les eleccions guanyades per les esquerres, es reprèn l'activitat «normal» universitària, i del 24 al 28 de juny d'aquell any participa, a Perpinyà, en el Novè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. (A la denominació d'aquests congressos s'hi havia afegit el nom de «Biòlegs» des del Vuitè, celebrat a Barcelona el 1934.) Seria el darrer d'aquella fecunda etapa. Fins a l'any 1976 no se'n va reprendre la celebració i, com comentarem més endavant, fou Alsina i Bofill qui impulsà aquella represa.

Per fi, el *Diccionari Corachán* —com fou conegut aviat per tothom— apareix complet. Però és el juliol de 1936, i haurà de romandre ocult al Casal del Metge. Alsina i Bofill també és perseguit. Primerament són els inquisidors d'un bàndol i després els de l'altre. L'any 1936 un metge l'acusa d'espionatge i de tenir amics tradicionalistes i el 5 d'octubre és dut a la presó Model, d'on surt el 15 d'octubre gràcies a les gestions de Joaquim Trias i Pujol. A Alsina i Bofill, amant de la pau, no li agradava explicar les calamitats dels anys de la guerra, però tampoc defugia de parlar-ne quan se li preguntava directament. Malgrat el seu interès per continuar el seu treball a la Universitat Autònoma i a l'hospital, fou mobilitzat, amb el grau de tinent mèdic provisional i amb el càrrec de *director de los Servicios Sanitarios del Ejército del Este* i fou destinat a l'Hospital d'Evacuació de Manresa en concepte de *jefe de Unidad Funcional*. A les acaballes de la guerra, l'Hospital d'Evacuació fou traslladat a Vic. Van ser pocs dies, perquè l'exèrcit republicà començà de seguida a retirar-se.

En acabar la guerra tornà a Barcelona. Ja tenia tres fills, dues nenes i un nen. És l'època de les venjances, la depuració, les expulsions, la presó i l'exili per a tants i tants. És l'època dels vencedors i els vençuts, ja ho fossin activament o passivament. A Alsina i Bofill li foren instruïts diversos expedients de

depuració. La primera condemna del bàndol dels vencedors li ve del *Ministerio de Educación Nacional*, que l'aparta definitivament de la labor docent. Altres acusacions vénen del *Juzgado Instructor* del Col·legi de Metges i de l'Hospital Clínic, on duia a terme la seva tasca assistencial. Els greus crims de què l'acusen eren: haver estat membre d'Acció Catalana Republicana (partit al qual s'afilià el 1930 i se'n donà de baixa l'octubre de 1932); haver col·laborat amb l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, durant la *dominación roja*, per demostrar la normalitat de la vida quotidiana; haver-se manifestat públicament contrari a la «Causa Nacional» i haver expressat el seu antimilitarisme; haver estat tinent de l'exèrcit enemic; haver estat expedientat per l'Ajuntament de Barcelona. Un dels tribunals proposà la lliure absolució de l'encausat, un altre acordà declarar-lo «depurat» sense sanció, i un altre cregué adient sobreseure'n l'expedient. Tanmateix, la depuració significà constrènyer-lo a la pràctica de la medicina privada i fer-li enyorar la universitat. Tot i que la il·lusió d'aquella Universitat Autònoma que ell havia contribuït a formar ja s'havia esvaït el 1934, Alsina i Bofill hauria pogut donar vitalitat a una universitat a la qual circumstàncies alienes havien desproveït dels seus millors mestres.

Els primers anys de la postguerra Alsina i Bofill comença a exercir la medicina privada amb l'enorme responsabilitat, alhora que gran satisfacció, del metge de capçalera. Una medicina privada força llunyana de la realitat actual i amb les dificultats que cada metge havia de resoldre. Aconseguí un coneixement ben profund de la naturalesa humana, fruit de la relació amb els pacients mitjançant la visita personal, en una època en què tot era ben diferent, des del transport, fins als medicaments a l'abast. El 1945 esdevé cap de servei de l'Institut Policlínic. Escriu els capítols de malalties renals per al llibre *Patología y clínica médicas*, dirigit per Agustí Pedro i Pons. El llibre, però, no aparegué fins al 1958.

El 1954 té lloc la represa clandestina de les activitats de la Societat de Biologia de Barcelona amb una conferència de Josep Trueta, celebrada el 24 d'abril. El 1958 és elegit vocal de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. El 1961 ingressa a l'Institut d'Estudis Catalans com a membre adjunt de la Secció de Ciències, i el 1963 passa a ésser-ne membre numerari. El 1962, gràcies a la tasca d'Alsina i Bofill, de Pere Babot i d'altres, la Societat Catalana de Biologia reprèn la seva activitat normal i Alsina i Bofill és el primer president d'aquesta segona època; ocupa aquest càrrec fins al 1967. El 1965 és elegit membre de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. El discurs d'ingrés, que té lloc el 8 de novembre de 1970, es titula «El procés d'envelliment» i el fa en català. Feia més de trenta anys que no s'escrivia i pronunciava un discurs d'ingrés en català en aquell recinte.

Aquest discurs és un dels treballs d'Alsina i Bofill que més ressò ha tingut. És un dels textos en què millor acobla el món de la ciència i el del pensa-

ment, d'allò que hom considera humanisme. I és que Alsina i Bofill fou sempre un humanista, una persona per a la qual no hi havia fronteres que separessin les «dues cultures»; perquè ell només entenia una Cultura en què tota mena de coneixement hi tenia cabuda. Les conclusions que fa en «El procés d'envelliment» són el resultat conjunt de la seva experiència mèdica i de la seva reflexió de pensador. El periodista Andreu Avel·lí Artís (*Sempronio*) assistí a l'esmentat acte d'ingrés i n'escrigué una crònica en la seva pàgina de la revista *Destino* (núm. 1728 [14 novembre 1970], p. 20). Tenint en compte els temps que corrien, no cal dir que l'article era escrit en castellà:

> Diumenge vaig haver de seure al terra en el Saló de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Tanta gent hi havia! Des de les seves fornícules, el rei Carles III i el cirurgià Pere Virgili escoltaven, suposo que amb plaer, ressonar la llengua catalana sota la cúpula, després de trenta anys de no ferho. Alsina i Bofill ingressava en la corporació amb un discurs sobre «El procés d'envelliment». Discurs fins a un cert punt pessimista, perquè les causes certes de l'envelliment són molt lluny d'ésser del tot clares, i la ciència, ara per ara, poca cosa pot fer per frenar aquest fatal procés… Tanmateix, per a consolar-nos, clogué la seva oració amb un cant a la vellesa, quan l'home, despullat del tot, deslligat de tota relació extrema, ric en experiència «es troba en el moment de l'absoluta sinceritat i de la fe sense reserves en la perenne vigència del valor de la idea, de la veritat i de la llibertat.» […] Sota la cúpula de l'Acadèmia hom parlà de Turró, de la Societat Catalana de Biologia, de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans… Realment, als qui hi érem, ens va semblar assistir a una successió de joioses primaveres.

Les activitats d'Alsina i Bofill durant els darrers vint anys de la seva vida seran esmentades més endavant en aquesta semblança, en tractar les diferents tasques que promogué.

A part de les grans obres citades en què participà, Alsina i Bofill publicà una gran quantitat de treballs científics, des del primer esmentat («Consideracions sobre un cas de nefrosi lipoide»), publicat el 1929 a *Annals de Medicina*, al darrer («Clínica del càncer de fetge»), publicat a la *Revista de la Reial Acadèmia de Medicina* el 1993. Aquest darrer treball fou lliurat un mes abans de la seva mort, segons descriuen Ramon Casares i Manuel de Fuentes en «L'obra científica de Josep Alsina i Bofill», publicat al *Llibre de Ponències* del Quinzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Aquests autors citen en l'esmentat article un total de 269 treballs d'Alsina i Bofill.

Entre els càrrecs que ocupà Alsina i Bofill destaca el de president de l'Institut d'Estudis Catalans, des del 1974 fins al 1978. En els mateixos anys, fou president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. Com ja hem dit, abans ho ha-

via estat de la Societat Catalana de Biologia (de 1962 a 1967), quan aquesta entitat reprengué la seva activitat. Juntament amb Pere Babot, havia impulsat la represa formal d'activitats de la Societat Catalana de Biologia després del període de persecució i clandestinitat a què aquella institució, com tantes altres, fou abocada en acabar formalment, que no de fet, la guerra. L'any 1976 Alsina i Bofill presidí el Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, celebrat a Perpinyà. El 1982 rep la Creu de Sant Jordi i el 1985, el primer Premi Jordi Gol de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques.

Amor a la professió, amor a la llengua, amor al país

Hi ha molts càstigs que es poden imposar a una persona. Els físics poden minvar i anul·lar la vida, però la prohibició d'esmentar pel seu nom cadascun dels elements del paisatge que ens envolta, dels arbres i les flors que coneixem, dels mobles de casa nostra, de les parts del propi cos i del cos de qui estimem poden anorrear la pròpia personalitat. Posar entrebancs a la riquesa i fluïdesa d'una llengua, a la seva evolució i a la seva aportació a la cultura no té cap raó d'ésser. És evident que, qui va intentar-ho a Catalunya després del 1939 no aconseguí el seu objectiu de fer desaparèixer la llengua catalana, ans al contrari; en la foscor, es féu més viva i dinàmica, i seguí la seva drecera empesa per la tasca de tantes persones que en tingueren cura i la posaren a l'abast de totes les idees, de totes les matèries, de tots els sentiments.

Si per a Alsina i Bofill «idea i llenguatge són íntimament un tot», per a Oriol Casassas «el tot és compost de la idea i d'una determinada forma de llenguatge». Que no ens treguin els mots, que no ens treguin les paraules. George Orwell, en la seva obra *1984*, planteja la supressió dels diccionaris anteriors al règim del Gran Germà, en la convicció que, si hom no disposa de paraules amb les quals expressar una idea, la idea no es produirà. Narrativa, filosofia i poesia ens parlen del poder de les idees, del poder de la paraula, de la fermesa de la llengua.

Amb tants de canvis a la vida moderna —de fet, sempre n'hi ha hagut, de canvis, tot i que potser ho advertim molt més tard—, continuen essent necessàries figures que puguin servir d'exemple; les noves generacions les necessiten. I ja sabem que els homes passen, però les obres queden. Que no pretenem veneracions, ans el reconeixement d'allò que uns altres han fet perquè tots nosaltres poguéssim expressar-nos en la nostra llengua en totes les matèries possibles.

Els éssers humans som capaços de sentir moltes menes d'amor. Estimem els pares, estimem els fills i estimem els homes i les dones que ens acompanyen bona part de la nostra vida. Però estimem també el país, la professió i els companys que gaudeixen i pateixen amb nosaltres al llarg dels nostres dies. Totes aquestes estimacions ens fan més rics, més plens, més mestres i més aprenents.

Alsina i Bofill visqué el retrocés de les malalties infeccioses per l'eficàcia dels tractaments, principalment d'antibiòtics, però també per la millora en la higiene individual i per uns canvis d'hàbits en la vida quotidiana de la ciutadania. La infecció, que ha estat una de les principals causes de malaltia i mort al llarg de la història de les civilitzacions, semblava haver retrocedit amb l'aplicació dels antibiòtics. No ha estat així, malauradament, i cal tornar a insistir en la necessitat d'aprofundir en el coneixement dels mecanismes d'acció dels microorganismes patògens, d'aplicar les mesures immunitàries més adequades, de millorar els hàbits higiènics individuals i les condicions ambientals, entre altres factors. Això novament ens porta a la necessitat d'una formació continuada. Podrem avançar extraordinàriament en tecnologia, podrem arribar a esbrinar la gènesi de la malaltia, però si no sabem conjuminar adequadament l'experiència i el coneixement amb els nous avenços, la pràctica mèdica es convertirà en una rutina de laboratori d'anàlisis. L'element competitiu representat per l'organisme infecciós provoca una resposta orgànica i el seu tractament terapèutic té unes repercussions en el medi. Tenim aquí doncs la síntesi de la malaltia infecciosa, que Alsina i Bofill destacà en el Desè Congrés, i que considerà prou important per incloure-hi la ponència «Dinàmica de la infecció». Aquesta ponència tractà la caracterització biològica del patogen, la resposta de l'hoste a la infecció, la influència dels factors ambientals i la dels factors relacionats amb les diferents terapèutiques. Amb aquesta ponència es va iniciar la meva continuada col·laboració en els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana.

Canvis en la medicina i en la formació dels metges

En els seus primers anys de professió, la relació metge-malalt era «artesana»; el metge ho feia tot, dedicava tot tipus d'assistència al malalt i s'hi comunicava. La relació que hi establia ajudava molt el malalt i duia a una consideració de respecte envers el metge per part del malalt i de la societat, tot i que l'eficàcia de la medicina fos aleshores molt limitada. La majoria de les malalties que es diagnosticaven eren infeccioses, llargues i a penes podien tractar-se. Hi havia molt més contacte entre el metge i el pacient. Ara la gent sap que la medicina és molt més eficaç i que pot aconseguir grans coses, però que l'èxit no depèn tant del treball personal del metge com d'un conjunt de factors, entre els quals hi ha el treball en equip i l'aplicació de la tecnologia en el diagnòstic i el tractament de les malalties. Aquest canvi ha estat molt favorable per a la medicina entesa com a art de guarir; el pacient sap que el metge tot sol no podrà resoldre la majoria de problemes que se li presentin. Com el mateix Alsina i Bofill expressà: «La ciència mèdica ha adquirit, als ulls del profà, una tal solidesa que l'encert del metge ja no és agraït, perquè tothom el considera obligat. Abans, l'èxit era del metge; avui és de la medicina.»

Quan ell estudià medicina, les aules de la universitat no estaven tan atapeïdes com en el present. A la seva promoció eren uns cinquanta estudiants, cosa que permetia una millor comunicació entre els professors i els alumnes i entre els mateixos estudiants. A més, podien viure intensament l'aspecte assistencial de la professió per a la qual es preparaven. Avui dia, a més de ser molt superior el nombre d'alumnes per curs, la medicina ha esdevingut molt més complexa i els estudiants han d'aprendre moltes més coses. En acabar la carrera, n'ignoren moltes que haurien de saber. Tanmateix, la ignorància d'un jove llicenciat quan Alsina i Bofill acabà els estudis era molt més gran que la que té un estudiant avui dia, si bé els motius són molt diferents: aleshores no hi havia gaire més cosa per aprendre que les que ja havien estudiat; ara, s'han deixat d'estudiar moltes de les coses que s'haurien d'aprendre.

Els programes d'estudis actuals no poden comparar-se amb els del seu temps. Malgrat que els coneixements mèdics hagin augmentat, la carrera és més curta perquè hom considera que els estudis de llicenciatura han de proporcionar al metge una formació bàsica i que serà posteriorment quan aprendrà el que li calgui per a la seva pràctica professional. Alsina i Bofill veia les joves generacions de metges molt responsables i conscients de les seves limitacions. Per a ell, la principal revolució de la medicina moderna fou la introducció dels antibiòtics. Tot i reconèixer-ne, però, la vàlua, també era conscient dels perills derivats de l'ús inadequat i de l'abús d'aquests fàrmacs. El Cinquè Col·loqui de la Societat Catalana de Biologia, que tingué lloc a Andorra els dies 10 i 11 de juny de 1967, fou dedicat a l'estudi dels antibiòtics. Alsina i Bofill hi presentà la ponència «Bases de la dosificació dels antibiòtics». Hi recordà els inicis de l'antibioticoteràpia —que aleshores era exclusivament amb penicil·lina—, les meravelles que s'aconseguien aleshores amb dosis relativament baixes, i com la meravella anà atenuant-se amb el pas del temps per l'aparició de la resistència bacteriana. Alsina i Bofill advertia que l'ús dels antibiòtics pot esdevenir *mal* ús quan la dosificació és inadequada per excés o per defecte. Malauradament, trenta-cinc anys més tard sembla que moltes persones continuïn ignorant aquest fet. La mort per infeccions, que havia esdevingut gairebé una raresa en les societats occidentals, ha augmentat la seva freqüència; i malalties que hom considerava gairebé eradicades, com ara la tuberculosi, han augmentat la seva incidència.

La pràctica mèdica i la relació metge-malalt

Alsina i Bofill visqué també els canvis profunds en la relació del malalt amb el metge, relació que abans era d'amistat i confiança, tot i que en alguns casos derivés en paternalisme. Hom no pot generalitzar i tenir en ment solament l'ambient urbà de les grans ciutats. Tant en els nuclis rurals com a la ciu-

tat, la relació entre metges i pacients ultrapassava els límits professionals, de manera que quan el metge anava a visitar un malalt, podia iniciar o acabar la conversa amb un tema d'interès per a ambdós. Avui, després de molts tombs al voltant d'allò que hauria d'ésser la medicina moderna, i de com hauria d'enfocar els grans reptes que la societat li presenta, hom torna a reconèixer la necessitat de la confiança entre el metge i el malalt. Tanmateix, la moderna organització de la sanitat no pot ocupar-se d'aquest aspecte que segurament quedarà a la lliure voluntat del metge i dependrà de la disponibilitat que les seves obligacions i temps d'atenció li permetin. La medicina pública es basa en una organització racional, certament necessària, que sacrifica, però, el factor humà. L'existència de metges amb un esperit com el d'Alsina i Bofill és ara més que mai imprescindible per no caure en la burocratització de la medicina i per tornar a la relació de mútua confiança, que té un valor molt preuat, tot i que sigui difícilment mesurable. A Alsina i Bofill el revoltava la supervaloració del cost de la despesa sanitària. Creia que davant d'un malalt hom no ha de tenir mai en compte el cost de les exploracions ni dels tractaments, i considerava inacceptable que l'elecció d'un tractament o un altre hagués de fer-se per raó del seu cost, quan hauria de ser l'eficàcia el principal factor a tenir en compte. Per a ell, la reducció de la despesa sanitària havia de venir per altres camins. Un d'ells és una formació més sòlida dels metges, que els proporcioni un millor domini de la seva especialitat. Només així hom aconseguirà que no demanin exploracions innecessàries.

Al llarg de la història de la medicina, la prevenció no ha estat precisament un tret característic d'aquesta disciplina. Segurament hi han influït diferents factors, com ara la manca d'una sanitat institucionalitzada per a poder dur a terme una pràctica preventiva general. Però Alsina i Bofill ja tenia una visió integrada de l'individu i de la malaltia, i això és un fet modern. La multidisciplinarietat, de la qual hom parla tant avui dia, era present en Alsina i Bofill en l'exercici i la concepció de la medicina, quan proclamava la necessària intervenció en la promoció de la salut del metge, però també del sociòleg, del polític, de l'economista, del psicòleg i d'altres professionals. La medicina preventiva féu possible que en el segle XX s'eradiquessin algunes malalties i que es reduís espectacularment la incidència d'altres. La millora de l'alimentació també hi ha contribuït. Com a mesura preventiva, Alsina i Bofill considerava fonamental la informació i la formació continuades de la població pel que fa a la sanitat. Les campanyes contra alguns costums perillosos (consum de tabac i d'alcohol, per exemple) no solen tenir resultats immediats, sinó a llarg termini.

El seu ideari, que feu palès a la crida al Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, era «estimular i facilitar l'estudi de la medicina i d'altres branques de la biologia amb esperit de servei a la col·lectivitat». I hi afegia —ja l'any 1976 (!)— «[...] la medicina i tot el que l'envolta són avui objecte

d'una transformació profundíssima no solament en les seves estructures sinó, i potser encara més, en el camp conceptual. Podem parlar amb fonament de crisi de la medicina, entenent per crisi un moment crucial i decisiu en l'evolució de la ciència i de la praxis».

I què dir de la manca d'actitud exclusiva d'Alsina i Bofill, quan parla de metges i d'altres biòlegs? Es tracta de portar endavant una tasca comuna en benefici de tots els qui han de ser receptors d'una medicina oberta a la recerca i a la renovació. I recorda així, per exemple, com un sentit clínic de la medicina europea fou fàcilment incorporat al nostre país, clarament identificable en el moment de la fundació de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. Per això mai no s'insistirà prou que, abans i a la vegada que l'aprenentatge i la pràctica de la professió escollida, cal formar-se en moltes altres matèries, i per a un metge, per a un biòleg, el coneixement de les humanitats —història, geografia, art, sociologia— són indispensables per a una formació integrada, que no solament faci que hom sigui un bon metge, sinó també que el professional disposi de molts més elements per gaudir com a persona i per participar de la seva societat i del seu temps.

La recuperació dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana

El 23 de setembre de 1976, en un acte que esdevindria històric, hom inaugurava al Palau de Congressos de Perpinyà el Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. El presidia Alsina i Bofill, que en aquell temps era també president de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears i de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquell Congrés suposava la represa d'una activitat que havia quedat interrompuda el 1936. En el seu discurs inaugural, com a president del Congrés, Alsina i Bofill mostrà el seu optimisme quant al futur de la llengua catalana com a vehicle de ciència i cultura, amb aquestes paraules: «Dins les noves generacions de biòlegs i metges que sortiran aviat a la vida pública, n'hi haurà molts que trobaran que el més normal és expressar-se en la llengua pròpia. No és massa agosarat de pensar que aquest Congrés pugui ser l'inici d'una nova etapa de la vida acadèmica del nostre país, de la presa de consciència col·lectiva del nostre estament.»

La gènesi del Desè Congrés arrenca un any abans, amb dos fets dels quals fou protagonista Alsina i Bofill. El 16 de juny de 1975, el senyor Manuel Criado i Antona, administrador de la Mutual Mèdica de Catalunya i Balears, li lliurà el llibre d'actes de la que havia estat Associació General de Metges de Llengua Catalana. Aquest llibre d'actes —manuscrit, com era preceptiu— havia estat guardat amb molt de zel durant anys. El seu contingut reflecteix una part de la història de la medicina i la cultura catalanes del primer terç del segle XX. La primera acta que s'hi recull duu la data del 21 de setembre de 1915

i correspon a la sessió de constitució de l'esmentada Associació. La darrera acta que s'hi escriví està datada el 7 de juliol de 1936. Entre les pàgines del llibre hi havia els esborranys mecanoscrits de les actes de les dues últimes sessions de l'Associació, del 14 de juliol de 1936 i del 25 de setembre de 1937, les quals mai no van ésser passades a mà. Com explica el senyor Criado en la carta amb què acompanyava el llibre, ell n'era dipositari per encàrrec del doctor Salvador Vives i Casajoana, el qual li encomanà que, «si algun dia creia adient fer-ho fos entregat a qui pogués fer-ne un ús adequat a allò que representava l'Associació». Criado afegia que creia que el lliurament al doctor Alsina i Bofill era el millor destí que podia donar al llibre. El segon fet succeí poques setmanes abans, el 4 de juny, a la reunió de la Junta de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. Alsina i Bofill, que n'era president, hi havia parlat de la possibilitat de reprendre la celebració dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana i d'organitzar-ne el Desè per a l'any següent.

Amb la celebració del Desè Congrés acabava una llarga nit de foscor i tenebres al llarg de la qual la llibertat, que és un dels dons més preuats dels éssers humans, els havia estat negat. Després de quaranta anys de silenci, el moment polític feia possible que els professionals de les ciències de la vida i de la salut dels Països Catalans tornessin a reunir-se lliurement. Però, com havia expressat el mateix Alsina i Bofill en la crida del Desè Congrés, la circumstància política no era el fet fonamental per convocar de nou aquests aplecs. Des del 1936 la medicina havia experimentat un enorme canvi; havia deixat de ser una ciència que tenia com a màxima preocupació encertar en el diagnòstic i en la prognosi. El desenvolupament tecnològic havia fet que la pràctica mèdica s'identifiqués cada cop més amb la terapèutica i la prevenció. Un altre caire nou de la medicina havia estat la seva creixent socialització, amb els avantatges i els inconvenients que això implicava. Alsina i Bofill convocava a participar en el Desè Congrés els «metges i altres biòlegs de tots els països catalans»; uns països «que no tenen configurada una circumscripció política ni administrativa» i que tenen «la llengua com a únic vincle». Tanmateix, com quedà reflectit posteriorment en el *Llibre d'actes* del Congrés, la feina científica en fou l'essència: el plantejament i la comprensió d'una sèrie de problemes que preocupaven biòlegs i metges, com també la cerca de solucions.

La ciència més jove

Recordar la figura d'un metge català tan entranyable, i que ha tingut tanta influència sobre tots nosaltres, ens ha fet recordar un llibre autobiogràfic del metge nord-americà Lewis Thomas (1913-1993), i ens ha dut a buscar paral·lelismes entre l'autor del llibre i Alsina i Bofill. El llibre és *The Youngest Science*, publicat el 1974. La «ciència més jove» a què fa referència el títol és la

medicina. Lewis Thomas tingué una gran incidència en la vida cientificomèdica del seu país —fou president del prestigiós Memorial Sloan-Kettering Cancer Center, de Nova York—, com també en la vida cultural —mitjançant les seves conferències i llibres de divulgació. Malgrat que Alsina i Bofill i Lewis Thomas hagin viscut en zones geogràfiques llunyanes una de l'altra, i malgrat que pertanyin a cultures ben diferents, hi ha realment un gran paral·lelisme en les seves trajectòries professionals i en el pensament científic i humanístic que traspuen els seus escrits.

Ambdós científics foren testimonis de la transformació que la medicina va experimentar en el curs del segle XX. Des dels seus orígens, la funció de la medicina havia consistit bàsicament a diagnosticar la malaltia i a explicar-la. Allò que els pacients i els seus familiars desitjaven i esperaven del metge era que els expliqués la malaltia, que els fes saber quina en podia haver estat la causa i, finalment, que els digués quin pronòstic tenia. L'encert en el diagnòstic i en la prognosi eren considerats un triomf de les ciències mèdiques. Vers el 1930 hom creia que hom coneixia ja tot el que hom podria mai saber sobre les malalties infeccioses més greus de l'època, com ara la sífilis, la tuberculosi, la pneumònia lobular aguda, la febre tifoide, la febre reumàtica, l'erisipela i la poliomielitis. La major part de les varietats de càncer havien estat classificades meticulosament; els electrocardiogrames que hom començava a fer eren una eina molt útil per a un millor diagnòstic de les malalties de cor; hom comptava amb mitjans adients per a la localització dels processos causants de malalties neurològiques en qualsevol punt del sistema nerviós. Tanmateix, els joves metges també s'adonaven que els coneixements que tenien no els permetien canviar el curs de la majoria de malalties que tant els costava de vegades de diagnosticar, i que la medicina seguia essent, en el fons, una ciència en què predominava la ignorància.

La tuberculosi i la sífilis eren dues malalties que tothom temia, com ara hom tem el càncer i la sida. La febre reumàtica, que hom sabia causada per un estreptococ hemolític, era una de les causes més freqüents de mortalitat infantil, però únicament hom tenia possibilitat de tractar-la amb aspirina per calmar-ne els dolors artrítics, sense poder fer res per guarir les lesions cardíaques que causava la infecció. L'arribada dels primers medicaments antibiòtics canvià completament el panorama. S'havia iniciat una nova època, plena d'esperança per a la medicina, que permetia albirar solucions per a les malalties més temibles.

D'una gran preocupació per les malalties infeccioses, que hom ha aconseguit de conèixer i controlar gairebé totalment, hom ha passat a una època en què les malalties degeneratives centren l'atenció dels professionals. Un altre tret característic de la medicina d'aquesta segona meitat del segle XX és el fet que la recerca mèdica hagi esdevingut interdisciplinària. A més de metges, hi participen, entre d'altres, farmacèutics, biòlegs, bioquímics, físics, enginyers i

informàtics. Aquesta participació de diferents branques de la ciència i la tecnologia ha originat un altre fenomen: el desenvolupament del treball en equips integrats per especialistes en diferents àrees de coneixement. L'investigador solitari, que muntava el laboratori en un racó de casa seva, o de l'hospital o departament universitari, ha passat a la història, tot i que encara hom pot trobar alguns científics que treballin de manera independent. Però en són molt pocs, i la seva tasca únicament transcendeix quan es tracta d'investigadors excepcionals.

La professió mèdica ha experimentat també un gran canvi dins el context social. Al llarg de la història de la humanitat, mai com ara no havia aconseguit la medicina tant d'èxit en el tractament de les malalties. Tanmateix, rep també moltes crítiques; una de les més difoses és la qualificació de «deshumanitzada» que hom atribueix a l'actual pràctica mèdica, tot al·legant que basa els seus diagnòstics principalment en la tecnologia, i que ha allunyat cada cop més el metge del malalt. Aquesta posició social davant del metge pot comparar-se a l'actitud crítica que la societat mostra vers la ciència en general. I això passa precisament en un dels moments de la història més brillants per a la recerca científica i tecnològica, i quan sembla que la població general està més al corrent dels avenços aconseguits.

També ha canviat l'actitud de les persones envers la malaltia. Les paraules sobre la pesta del metge i poeta valencià Luys Alcanyís, primer professor conegut de medicina a l'Estudi General de València, són colpidores. («Mirant natura humana sotsmesa a tants innumerables perills i casos mortals [...]».) Els avenços de la medicina han fet que no tinguem tan present la malaltia com la tenien els nostres avantpassats. Avui en dia, tot i que hom consulti més els metges —o potser per aquest motiu—, les persones poden viure molts anys sense sentir el perill imminent de mort per una causa patològica. Això fa que, quan hom contreu una malaltia greu, la consideri un càstig cruel i injust, una mala passada que ens juga la vida. Hom ha dit sovint que la clau per a una vida llarga és patir una malaltia crònica i tenir-ne cura. I en certa manera és veritat. La dosi diària d'aspirina que sol prendre un malalt artrític probablement reduirà la seva probabilitat de contreure una trombosi coronària. A més, una persona malaltissa o amb problemes de salut continuats és possible que no se sotmeti a situacions de perill físic, com ara conduir un cotxe, practicar un esport d'aventura o enfilar-se en escales altes; o que eviti contreure hàbits que podrien empitjorar el seu estat general, com ara fumar o beure alcohol en excés.

Seguint amb el paral·lelisme entre les figures d'Alsina i Bofill i Lewis Thomas, destacarem el fet que tots dos s'interessaren molt per la llengua. Lewis Thomas compara l'evolució del llenguatge a l'evolució de les espècies. De la mateixa manera que ens preguntem quin fou l'origen de la primera cèl·lula, a partir de la qual evolucionaren tots els éssers vius, Lewis Thomas es preguntava quina devia haver estat la primera llengua parlada pels humans i com de-

gué originar-se. I de la mateixa manera que existeixen fòssils per a l'estudi de l'evolució dels éssers vius, creia que hi ha «fòssils» per a l'estudi de l'«evolució» del llenguatge. Quant a l'interès comú pel llenguatge, hi ha, però, una gran diferència entre les dues figures. L'anglès, llengua de Lewis Thomas, ha esdevingut l'idioma vehicular del segle XXI. Ell pogué dir de la seva llengua que no calia preocupar-se'n, perquè «sap tenir cura d'ella mateixa, canviar, expandir-se; tot pel seu compte. I per al profit de les persones que la parlen i la llegeixen». El català, en canvi, és parlat només per uns pocs milions de persones en una àrea geogràfica reduïda; és la llengua d'un poble petit que, com expressava Alsina i Bofill, «no pot tenir un suport de massa de població ni de potència econòmica». Per això estava convençut que la grandesa d'una llengua, d'una cultura, no es mesura pels quilòmetres quadrats del seu territori.

En el mateix discurs, Alsina i Bofill comenta el canvi radical experimentat per la medicina des de la celebració del Novè Congrés, el 1936. Les ponències del Desè Congrés estigueren dedicades a la dinàmica de la infecció i a la funció social i l'ensenyament de la medicina, amb la intenció d'analitzar algunes de les transformacions que tingueren lloc en aquell període de quaranta anys, com també les seves conseqüències i repercussions en la societat. La visió retrospectiva permet apreciar el significat que el Congrés de Perpinyà ha tingut dins el context de la medicina i de la cultura catalana. Per una part, fou realment una fita, com Alsina i Bofill desitjava. Malauradament, «la trajectòria ascendent de la nostra cultura i de la nostra consciència col·lectiva», que ell augurava, han procedit molt lentament i el seu avenç sembla de vegades una cursa d'obstacles. Quant a l'aspecte mèdic del Desè Congrés, la definició de salut de Jordi Gol —«aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa»—, sorgida de la segona ponència del Congrés, és encara vàlida, i ha estat adoptada arreu.

La Fundació Alsina i Bofill

Una de les resolucions de l'Assemblea del Quinzè Congrés (Lleida, 1996) fou la creació d'una fundació que en el futur organitzés els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, com ho havia fet l'Associació General de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana del 1913 al 1937 (fins al 1933 com a Associació General de Metges de Llengua Catalana, sense l'esment als biòlegs). La dita Associació tenia com a finalitat «l'execució anyal o periòdica de les reunions cientificomèdiques». En ampliar-ne el nom, el 1933, també se'n van ampliar els objectius que, segons els Estatuts reformats eren: «*a*) El foment de les ciències mèdiques i biològiques i l'ús de la llengua catalana en l'ensenyança, publicacions i pràctiques mèdiques en les terres d'idioma català. *b*) L'enaltiment de la memòria dels metges i biòlegs catalans i llurs obres

del temps passat i el foment de les relacions científiques els associats residents en el domini lingüístic i els de llengua catalana residents fora d'ell. […] *d*) El foment de tots els interessos patris més o menys relacionats amb la medicina, la biologia i la higiene. *e*) El foment i protecció de la investigació biològica.»

Les entitats convocants del Quinzè Congrés (Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, Societat Catalana de Biologia, Societat Andorrana de Ciències, Acció Cultural del País Valencià i Universitat de València) van decidir per unanimitat que la nova fundació duria el nom d'Alsina i Bofill, com a homenatge a qui féu possible la represa del congressos. I prenent com a model l'Associació General de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, la Fundació Alsina i Bofill no limita els seus objectius a l'organització dels congressos. Entre les seves finalitats hi ha també la promoció i difusió dels estudis de les ciències de la vida i de la salut en les terres de parla catalana, l'establiment i manteniment de lligams entre diferents entitats (associacions científiques, acadèmies, col·legis professionals i altres tipus d'associacions) relacionades amb les ciències de la vida i de la salut en les terres de parla catalana i la publicació d'obres científiques en català, l'abast de les quals estigui comprès en les ciències de la vida i de la salut. La Fundació, creada oficialment el 1998, ha dut ja a terme algunes de les activitats que contemplen els seus Estatuts. Pel que fa a les publicacions, ha col·laborat en l'edició d'un llibre d'assaigs d'Oriol Casassas titulat *Una faula i setze històries* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999) i ha posat la llavor per al desenvolupament del projecte *Scriptorium*, destinat a editar textos universitaris en català. Quant als congressos, organitzà el Setzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Barcelona, 2000) i treballa en l'organització del Dissetè, que tindrà lloc a València a la tardor de 2004. També participà en l'organització del Setè Congrés de Pediatres de Llengua Catalana celebrat a El Campello (l'Alacantí) el 1998.

Cloenda

Els científics catalans que treballem en els diferents aspectes de les ciències de la vida i de la salut, mai no estarem prou agraïts a persones com Alsina i Bofill, per la seva tasca en la defensa de la llengua, la ciència i la cultura catalanes al llarg de tants anys. Si ha estat possible la publicació d'obres cabdals, com les abans esmentades, si ens reunim per contribuir al seguiment d'aquestes diferents institucions i per desenvolupar la nostra tasca professional en un català científic, correcte i modern, és gràcies a la dedicació de persones com Alsina i Bofill, que, a més dels seus coneixements professionals, posaren de manifest el seu amor pel país i per la cultura. Gairebé totes les persones dei-

xen records. N'hi ha que, a més, mereixen ésser recordades. Tant pels qui les han conegudes, com per aquells que no n'han tingut l'oportunitat. Els qui hem tingut el privilegi de conèixer i tractar persones com Josep Alsina i Bofill tenim el deure moral de difondre'n el record i l'exemple. Podríem parlar més extensament de la seva vida, i sobretot de la seva obra, però la necessària limitació del temps ens ho impedeix. Solament direm que el deure esmentat és un deure volgut. I com escriví Ausiàs March: «Lo que no es fa per potència, ni per gràcia, ni saber, se fa sense resistència per forces d'un bon voler.»

Bibliografia

Producció científica, filològica i periodística de Josep Alsina i Bofill

Recull d'articles
En el seu treball «L'Obra Científica de Josep Alsina i Bofill», R. Casares i M. de Fuentes inclouen els treballs del doctor Alsina i Bofill i els escrits publicats sobre ell a diferents mitjans. [*Llibre de Ponències: Quinzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Lleida, 30 octubre-2 novembre 1996)*. Barcelona: ACMCB, p. 301-355]

Articles
Va escriure fins a un total de 269 articles. Majoritàriament de medicina, però també sobre la seva concepció de la medicina, el paper de les institucions per a les quals va treballar, la llengua catalana, els congressos, etc. El primer article, escrit amb J. Guasch, és de l'any 1929: «Consideracions sobre un cas de nefrosi lipoide» (*Annals de Medicina*, 23:171-185). L'últim, de 1993: «Clínica del càncer de fetge» (*Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, vol. 8, núm. 3, p.131-137).

Participació en grans obres
Corachán, M. [dir.] (1932). *Diccionari de medicina*. Barcelona: Salvat.
Pedro Pons, A. (1965). *Tratado de patología médica: (Enfermedades del aparato urinario).* 2a ed. Barcelona: Salvat.
Vocabulari mèdic (1974, 1979). Barcelona: Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears.
Casassas, O. [dir.] (1990). *Diccionari enciclopèdic de medicina*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Bibliografia sobre Josep Alsina i Bofill

Escrits periodístics i comentaris
Des del 1970 fins al 1990 van aparèixer articles sobre Josep Alsina i Bofill a *Destino*, *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *Avui* i diaris locals, escrits per Sempronio, Carles Sentís i Josep M. Espinàs, entre d'altres.

Entrevistes
Entre el 1970 i el 1989, va ésser entrevistat per Baltasar Porcel, Montserrat Roig, Lluís Permanyer, Josep M. Pascual, Josep Pernau i Rosa Boladeras, entre d'altres. Aquestes entrevistes van sortir publicades a *Destino*, *Diari de Barcelona*, *Noticias Médicas*, *Serra D'Or*, *Avui*, *La Vanguardia*, *Metge i Societat*, *Jano* i *Salut Catalunya*.

Escrits sobre l'obra i la figura de Josep Alsina i Bofill en la seva mort
Varen ser moltes les persones que van recordar-lo mitjançant escrits de comiat. Entre ells, Josep M. Ainaud, Moisès Broggi, Ramon Casares, Oriol Casassas, Màrius Foz, Ricard Guerrero, Gonçal Lloveras, Néstor Luján, Jaume Padrós, Marta Pesarrodona, Jordi Pujol, Pere Ribot, Frederic Suñer i Ramon Trias.

Biografia i articles sobre la seva obra

Casassas, O. (1996). *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
Casares, R., Fuentes, M. de (1996). «L'Obra Científica de Josep Alsina i Bofill». A: *Llibre de Ponències: Quinzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Lleida, 30 octubre-2 novembre 1996)*. Barcelona: ACMCB, p. 301-355.

J. Alsina i Bofill i els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana
Ramis, J. [ed.] (1996). *Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana: Gairebé un segle*. Barcelona: Fundació Uriach 1838. Aquest llibre, testimoni dels congressos d'ençà del seu començament, inclou un recull dels parlaments i intervencions de Josep Alsina i Bofill amb motiu del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, el Congrés de la represa, celebrat a Perpinyà el 1976.

Josep Alsina i Bofill, de tres mesos, amb els pares.

Josep Alsina i Bofill, als 12 anys.

Josep Alsina i Bofill l'any 1920, quan acaba el Batxillerat.

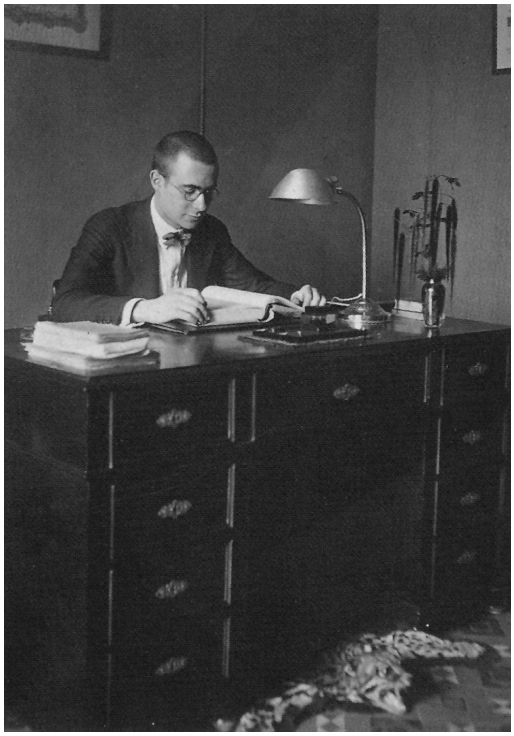

Alsina i Bofill, ja metge.

Tema oral

Nefrosi. Concepte

Volhard
2 ed.

I. Sense trastorn circulatori pel ronyó
a). Afeccions degeneratives a. epit.
b). Nefr. focals, nicòtiques.

II. Amb trastorn circ.
a) Angiospàstiques.
b) Angiopàtiques.

Signe diferencial: hipertensió, insuf. renal.

Degeneratives.

9 caract. individualitzen.
I. Anatòmic:
II. Clínic: no hipert. no ins. renal. no ta alb. edema
III. Reversibilitat.

Nefrosi aguda (alb. febril)
Totes infec. estats febrils. Int. CO. Traumat.
Alb. 2-10 ‰. Cilindres hialins Hematies
~~Perill: diagnosticar nefrit.~~
Tifoide (nefrotifus). difteria dura més, p
pensió a l'edema.
Diagnòstic: Nefritis focal. Glom.
Anat. pat.: Ronyó gros, tem, cortical pàl·lida
tèrbola, eixamplada. Tumefacció cèl·lules, canalicles.

Guió per a les oposicions a Professor Adjunt de l'Autònoma, l'any 1934.

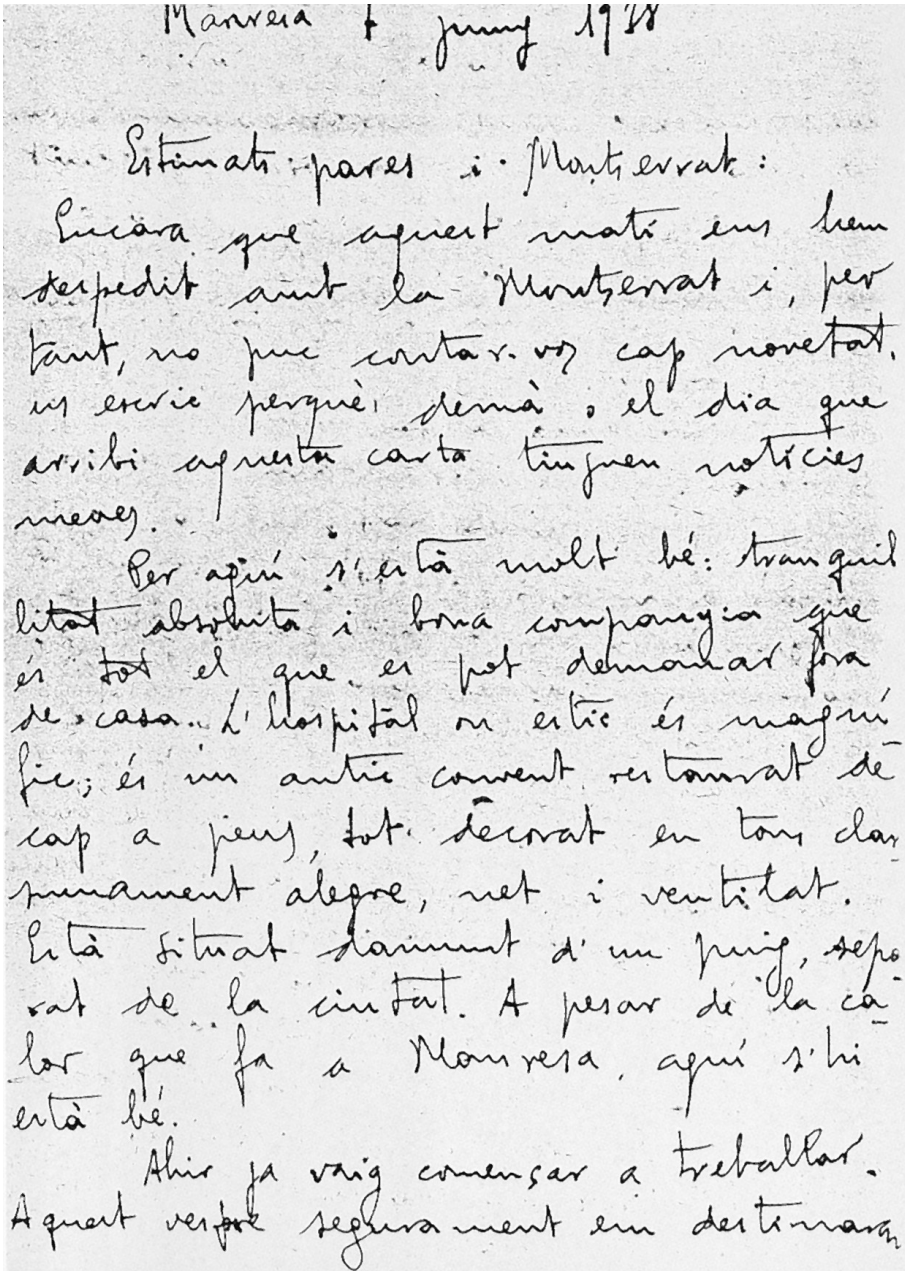

Manresa 1 juny 1938

Estimats pares i Montserrat:

Suposo que aquest matí ens hem despedit amb la Montserrat i, per tant, no puc contar-vos cap novetat. Us escric perquè, demà o el dia que arribi aquesta carta tinguen notícies meves.

Per aquí s'està molt bé: tranquil·litat absoluta i bona companyia que és tot el que es pot demanar fora de casa. L'hospital on estic és magnífic; és un antic convent restaurat de cap a peus, tot decorat en tons clarament alegre, net i ventilat. Està situat damunt d'un puig, separat de la ciutat. A pesar de la calor que fa a Manresa, aquí s'hi està bé.

Ahir ja vaig començar a treballar. Aquest vespre segurament em destinaran

D'una carta als pares i a la muller, des de Manresa, el 1938.

Josep Alsina i Bofill i Eduard Tolosa i Colomer a Montserrat (1961).
Primera Reunió Anual de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques.

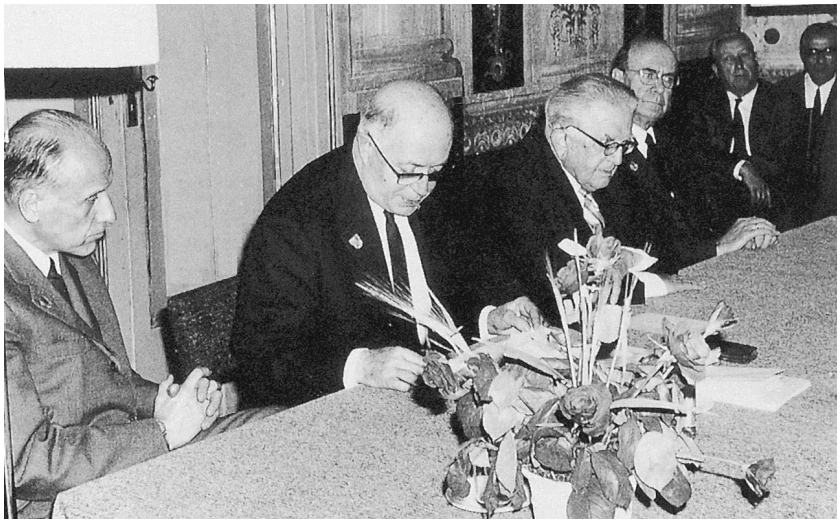

A l'Institut d'Estudis Catalans.
Josep Alsina i Bofill, Jordi Rubió, Ramon Aramon i Miquel Coll i Alentorn, vicepresident, president, secretari general i tresorer de l'Institut, respectivament, l'any 1968.

El 8 de novembre de 1970 ingressa a la «Real Academia de Medicina».

Presentació del Vocabulari Mèdic, 20-II-1975. D'esquerra a dreta: Ribas i Mundó, Joan Obiols, Pere Domingo, Josep Laporte, Josep Alsina i Bofill, Josep Cabré, Pere Bohigas i Oriol Casassas.

Frederic Corominas i Josep Alsina i Bofill, secretari i president, respectivament, del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Perpinyà, 1976), dipositen unes flors a la tomba de Pompeu Fabra, a Prada.
A segon terme, Andreu Roquere (a l'esquerra) i el batlle de Prada.

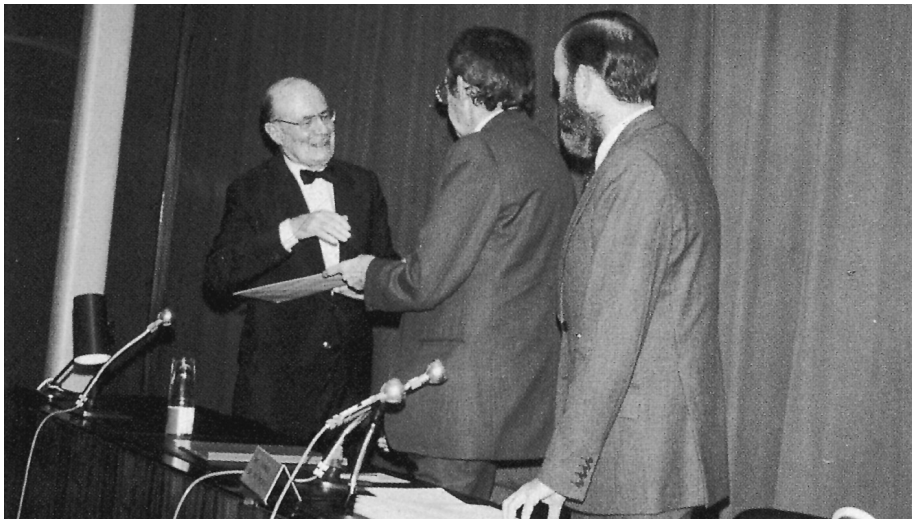

Josep Laporte lliura el Títol de Soci de Mèrit de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques a Josep Alsina i Bofill, l'octubre de 1979.
D'esquena, Oriol Casassas, president de l'Acadèmia.

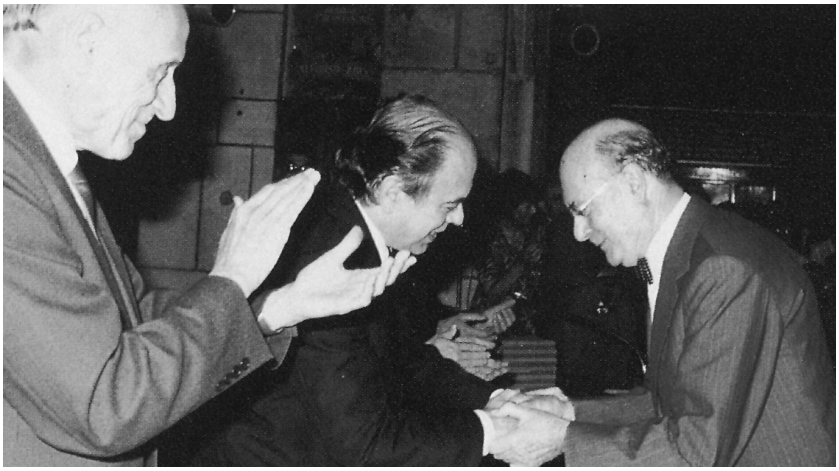

La Creu de Sant Jordi. D'esquerra a dreta, Coll i Alentorn, Jordi Pujol i Alsina i Bofill, el 1982.

Despatx de Calella, on Alsina i Bofill corregí les proves del Diccionari de l'Institut, el seu darrer treball.